

Форма ЛНАУ № 3.04

ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра інфектології, якості та безпеки продукції агропромислового
комплексу

ЗАТВЕРДЖУЮ :

В о директора

ННІ ветеринарної медицини

Людмила ПАРХОМЕНКО
(підпис) (ПП)

« 4 » вересня 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
(ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА)**

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 211 «Ветеринарна медицина»

Освітня програма _____

Освітній рівень Доктор філософії

Факультет Ветеринарної медицини

Старобільськ, 2020

Робоча програма **«практичної підготовки (педагогічна практика)»** для здобувачів наукового ступеня «Доктор філософії» зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина».
(назва дисципліни) (шифр і назва спеціальності/напрямку)

«28» серпня 2020 року – 13 с.

Розробники:

Наливайко Людмила Іванівна, професор кафедри інфектології, якості та безпеки продукції агропромислового комплексу, доктор ветеринарних наук

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інфектології, якості та безпеки продукції агропромислового комплексу

Протокол від « 28 » серпня 2020 року № 7

Завідувач кафедри

(підпис)

Руслан ДУБІН

Схвалено науково-методичною комісією ННІ ветеринарної медицини
Протокол від «31» серпня 2020 р . № 12

Голова

«31» серпня 2020 р.

(підпис)(ГПД)

Євгенія ВАЦІК

1. Опис навчальної дисципліни

<p>Найменування показників</p> <p>Кількість кредитів - 4</p> <p>Індивідуальне науково-дослідне завдання-</p> <hr/> <p>Загальна кількість годин - 180</p> <p>Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 0</p> <p>самостійної роботи студента –30</p> <p>Мова навчання: українська</p>	<p>Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень</p> <p>Галузь знань 21 Ветеринарія (шифр і назва) Напрямок підготовки _____ - _____ (шифр і назва)</p> <p><u>Спеціальність:</u> <u>211 "Ветеринарна медицина"</u></p> <p>Освітній рівень: <u>доктор філософії</u></p>	<p>Статус навчальної дисципліни денна форма навчання</p> <p>Рік підготовки: 1-й -</p> <p>Семестр 3-й - Лекції ___ год.</p> <p>Практичні, семінарські год. ___ год.</p> <p>Лабораторні ___ год. ___ год.</p> <p>Самостійна робота <u>180</u> год. ___ год.</p> <p>У тому числі: 180 год Індивідуальні завдання: ___ год. Форма підсумкового контролю: <u>залік</u></p>
---	---	--

ВСТУП

Педагогічна практика (далі - ПП) є практичною складовою підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (аспірантів) у Луганському національному аграрному університеті (далі - Університеті).

Метою проведення ПП є підвищення рівня набуття аспірантами компетентностей щодо здійснення освітнього процесу, навчання, розвитку і професійної підготовки студентів до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.

ПП покликана забезпечити функцію сполучної ланки між теоретичними знаннями, здобутими в процесі засвоєння освітньої складової підготовки аспірантів і практичною діяльністю щодо впровадження здобутих знань у освітній процес. Програма ПП пов'язана з можливістю подальшої викладацької діяльності осіб, які закінчують підготовку в аспірантурі, планують свою педагогічну діяльність у закладах вищої освіти (далі - ЗВО) та необхідністю підготовки власних науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації для Університету.

ПП - це вид педагогічної діяльності аспірантів, який передбачає здійснення освітнього процесу у ЗВО, що охоплює викладання навчальних дисциплін, організацію навчальної діяльності студентів, науково-методичну роботу з навчальної дисципліни, набуття умінь і навичок практичної викладацької діяльності.

1. Мета педагогічної практики

Метою педагогічної практики є :

- підвищення рівня набуття аспірантами компетентностей щодо здійснення освітнього процесу в умовах реального освітнього процесу;
- навчання, розвиток і професійна підготовка аспірантів до певного виду професійно-орієнтованої діяльності;
- формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел при підготовці занять;
- застосування активних методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін відповідного до фахового напрямку та дисциплін фундаментального циклу для спеціальностей фахового напрямку.

1.1 Завдання педагогічної практики

Педагогічна практика аспірантів покликана забезпечити функцію сполучної ланки між теоретичними знаннями, здобутими в процесі засвоєння освітньої складової підготовки аспірантів і практичною діяльністю щодо впровадження здобутих знань у освітній процес. Програма педагогічної

практики пов'язана з можливістю подальшої викладацької діяльності осіб, які закінчують підготовку в аспірантурі, планують свою педагогічну діяльність у закладах вищої освіти (далі - ЗВО) та необхідністю підготовки власних науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації для ЗВО. Педагогічна практика передбачає викладання навчальних дисциплін, організацію навчальної діяльності, науково-методичну роботу з навчальних дисциплін, набуття умінь і навичок практичної викладацької діяльності.

Відповідно до мети педагогічна практика передбачає вирішення таких завдань:

- виховання творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- формування потреб у підвищенні своєї наукової та науково-педагогічної кваліфікації в умовах реального педагогічного процесу;
- виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності;
- формування навичок самоосвіти і саморозвитку;
- засвоєння та аналіз норм законодавства про освіту та підзаконних нормативних актів, якими регулюється освітня діяльність у вищій школі.

Проходження педагогічної практики забезпечує формування у здобувачів спеціальності 211 Ветеринарна медицина освітнього рівня «Доктор філософії» наступних) **компетентностей**:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері ветеринарної медицини та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність до критичного аналізу та оцінювання сучасних наукових досягнень у вирішенні освітнянських, наукових та практичних завдань.

ЗК 4. Здатність планувати і здійснювати комплексні дослідження на сучасному рівні з використанням новітніх інформаційних і комунікаційних технологій та дотриманням параметрів безпечної діяльності на основі цілісного системного наукового світогляду з використанням знань в області історії і філософії науки.

ЗК 8. Здатність виявляти ініціативу, брати на себе відповідальність, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

СК 5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень, порівнювати їх з результатами інших вітчизняних і зарубіжних науковців з обраної спеціалізації спеціальності «Ветеринарна медицина», робити обґрунтовані та достовірні висновки, створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси.

СК 11. Здатність здійснювати фаховий аналіз різних інформаційних джерел, авторських методик, конкретних освітніх, наукових та професійних матеріалів за

обраною спеціалізацією.

1.2 Результати навчання

Згідно з вимогами освітньої програма педагогічної практики спрямована на формування наступних **програмних результатів навчання ПРН:**

ПРН 2. Володіти сучасними передовими концептуальними та методологічними знаннями і вміннями, необхідними для виконання науково-дослідницької та/або професійної діяльності за спеціальністю «Ветеринарна медицина».

ПРН 4. Розуміти мету власного наукового дослідження.

ПРН 6. Знати принципи організації, форми здійснення навчального процесу в сучасних умовах, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, опрацювання наукових та інформаційних джерел під час підготовки до занять, застосування активних методик викладання.

ПРН 10. Уміти проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових наукових положень та ідей щодо ветеринарної медицини.

ПРН 14. Проводити професійну інтерпретацію отриманих матеріалів на основі сучасного програмного забезпечення.

ПРН 15. Мати досвід спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю загалом, а також у сфері наукової та/або професійної діяльності за спеціальністю «Ветеринарна медицина».

ПРН 18. Мати досвід роботи в команді, навички міжособистісної взаємодії.

ПРН 20. Здійснювати організацію практичних і лабораторних досліджень з ветеринарної медицини відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці.

2. Організація проведення педагогічної практики

Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та індивідуальний навчальний план роботи аспірантів спеціальності 211 Ветеринарна медицина включає обов'язкову практичну складову «Педагогічна практика» обсягом 6 кредитів ЄКТС (180 годин), які виконуються аспірантом протягом нормативного терміну підготовки в аспірантурі.

Планування та облік навчальної, методичної та організаційної роботи, яка виконується аспірантами в ході педагогічної практики здійснюється згідно з «Положення про планування та облік роботи науково-педагогічних і педагогічних працівників», конкретний зміст якої визначається на засіданні кафедри за поданням наукового керівника аспіранта з урахуванням стажу і здобутого аспірантом досвіду роботи у ЗВО, напрямом його наукового дослідження та завданнями й цілями розвитку кафедри.

Конкретний зміст та період виконання аспірантом педагогічної практики визначається на засіданні кафедри за поданням наукового керівника аспіранта

з урахуванням стажу і здобутого аспірантом досвіду роботи в ЗВО, напрямом його наукового дослідження та завданнями й цілями розвитку кафедри Університету.

Зміст та період виконання педагогічної практики кожного окремого аспіранта визначається керівником в індивідуальному плані, де вказуються тема, мета, перелік завдань (робіт), навчальна дисципліна, в межах якої будуть реалізовані окреслені завдання (роботи) тощо.

У процесі проходження педагогічної практики аспірант отримує консультації від наукового керівника і бере участь в освітньому процесі під його керівництвом.

Базами проходження педагогічної практики аспірантів спеціальності 211 Ветеринарна медицина є профільна кафедра епізоотології, внутрішніх хвороб тварин і ветеринарно-санітарної експертизи ЛНАУ. Графік роботи аспірантів складається відповідно до розкладу навчальних дисциплін за погодженням з професорсько-викладацьким складом відповідної кафедри.

3. Обов'язки керівників педагогічної практики від кафедри

Загальне керівництво та контроль за проходженням аспірантом педагогічної практики покладається на завідувача кафедри, за якою закріплений аспірант на час підготовки в аспірантурі ЗВО. Безпосереднє керівництво та контроль за виконанням плану педагогічної практики аспіранта здійснюється науковим керівником аспіранта, який:

- забезпечує чітку організацію, планування та облік результатів практики (у індивідуальному плані педагогічної практики, звіті про проходження практики, протоколі кафедри та індивідуальному навчальному плані аспіранта зазначаються період проведення занять, назва навчальної дисципліни, академічна група слухачів, вид занять тощо);

- надає методичну допомогу в плануванні та організації навчально-викладацької діяльності аспіранта;

- контролює роботу аспіранта під час виконання педагогічної практики, відвідування занять та інші види його роботи зі студентами,

- вживає заходів щодо ліквідації недоліків в організації педагогічної практики,

- готує відгук-характеристику керівника практики на аспіранта.

Керівники педагогічної практики від кафедри повинні (за 3-5 днів) довести до відома аспіранта програму практики, видати щоденники, провести загальний інструктаж та інструктаж з охорони праці та техніки безпеки; консультивати із питань програми практики; перевіряти звіти з практики і брати участь у складі комісій при їх захисті; систематично інформувати

кафедру про хід практики, а після її закінчення скласти письмовий звіт про результати практики, висловивши зауваження і пропозиції щодо вдосконалення педагогічної підготовки аспіранта.

4. Обов'язки аспіранта-практиканта

Аспірант - практикант зобов'язаний розпочати і завершити практику у визначений термін. Під час практики він зобов'язаний дотримуватись правил внутрішнього розпорядку, якісно виконувати роботу, передбачену програмою педагогічної практики та повинен підготувати всі необхідні звітні документи згідно вимог і відзвітуватись за виконану роботу.

Перед початком педагогічної практики аспірант повинен одержати програму практики і щоденник.

При проходженні педагогічної практики аспірант зобов'язаний:

- виконувати заходи, заплановані в індивідуальному плані проходження практики та виконувати вказівки керівника практики щодо її проходження ;
- отримувати консультації від наукового керівника і брати участь в освітньому процесі під його керівництвом;
- отримати консультацію провідних науково-педагогічних працівників кафедри з питань методології та методики викладання у вищій освіті;
- вивчити нормативно-правові акти з питань законодавчого та нормативно-правового регулювання питань вищої освіти в Україні, організації освітнього процесу й діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти та в університеті (перелік документів для вивчення визначається керівником практики);
- дотримуватися норм моралі, академічної доброчесності та професійної етики;
- ознайомитися з номенклатурою справ кафедри (обліково-звітними та навчально-методичними матеріалами);
- користуватися матеріально-технічною базою кафедри;
- відвідувати заняття керівника практики та/або досвідчених науково-педагогічних працівників кафедри з метою вивчення методики викладання та передового педагогічного досвіду;
- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації та порядку проведення практики.

5. Контроль за проходженням педагогічної практики

Педагогічна практика контролюється завідувачами кафедри. Керівники від кафедри можуть здійснювати перевірку наявності здобувачів на практиці та додержання виконання графіку проходження практики.

Основна форма підсумків педагогічної практики - письмовий звіт про практику який захищається аспірантом на підсумковій конференції з педагогічної практики.

6. Зміст та методичне забезпечення педагогічної практики

Педагогічна практика складається з трьох етапів: підготовчого, основного та звітнього. Для кожного етапу керівником практики мають бути сформовані конкретні завдання.

На підготовчому етапі передбачається знайомство з місцем проходження практики, організаційні збори, інструктаж, у тому числі інструктаж із техніки безпеки та має місце:

- спільна робота аспіранта-практиканта з керівником та іншими членами професорсько-викладацького складу випускової кафедри щодо вирішення поточних навчально-методичних питань;
- ознайомлення з матеріально-технічною базою кафедри і наявним методичним забезпеченням навчального процесу;
- ознайомлення з організацією планування та обліку навчальної, наукової та методичної роботи на кафедрі, нормативними документами освітнього процесу;
- знайомство з інноваційними освітніми технологіями та можливістю їх впровадження в навчальний процес.

На цьому етапі також здійснюється вивчення наявного та розроблення нового (удосконаленого) навчально-методичного забезпечення (робочої програми навчальної дисципліни, завдань для практичних занять, кейсів, тестів, тощо). Із цією метою передбачено:

- консультування аспіранта керівником практики щодо визначення тематики і виду навчально-методичної розробки;
- пошук і первинне оброблення матеріалів (підручників і навчальних посібників, монографій і наукових статей, спеціалізованих журналів, інтернет-ресурсів тощо);
- пошук додаткового матеріалу і підготовка проекту навчально-методичної розробки та його перевірка керівником практики;
- підготовка навчально-методичної розробки та її здача керівнику практики. На основному етапі її проходження на кафедрі передбачається здійснення безпосередньої педагогічної діяльності (самостійне проведення практичних, лабораторних або семінарських занять та ін.), апробація навчально-методичних розробок аспіранта у навчальному процесі у формі проведення навчальних аудиторних, або позааудиторних занять зі здобувачами з використанням навчально-методичної розробки аспіранта-

практиканта. Рекомендований календарний план проходження педагогічної практики аспіранта наведено у таблиці.

Таблиця

Рекомендований план проходження педагогічної практики здобувачів ступеня вищої освіти доктора філософії

№ з/п	Зміст роботи	Тиждень			
		1	2	3	4
1	Установча зустріч із керівником педагогічної практики та роз'яснення її завдань: загальні настанови, ознайомлення з формами робочих і звітних документів, обговорення та затвердження тем навчальних занять і навчально-методичних розробок, які будуть проводити аспіранти за індивідуальним планом педагогічної практик	+	-	-	-
2	Ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням навчальної дисципліни та підготовка нових навчально-методичних розробок щодо здійснення викладацької діяльності відповідно до напрямку дослідження аспірант	+	+	-	-
3	Проведення практичних занять (або виконання іншого виду аудиторного та позааудиторного навчального навантаження) за профілем, який відповідає напрямку дослідження аспірант	-	+	+	+
4	Підведення підсумків викладацької діяльності у напрямі дослідження аспіранта				+
5	Захист результатів педагогічної практики на засіданні кафедри - після закінчення семестру (півріччя), в якому мала місце педагогічна практика.				

Методичне забезпечення міститься у «Методичні рекомендації практичної підготовки (педагогічна практика) для здобувачів вищої освіти третього (освітньо- наукового) рівня, на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 Менеджмент / укл. Кочетков О.В., Сафронська І.М., Орлова-Курилова О.В. - Старобільськ: ЛНАУ, 2020. - 24 с.

7. Критерії оцінки результатів практики

1. Поточний контроль здійснюється керівником педагогічної практики протягом проходження аспірантом педагогічної практики шляхом оцінки його систематичної роботи, а підсумковий контроль - наприкінці проходження практики у формі заліку.

2. При визначенні підсумкової оцінки з практики враховуються результати оцінювання виконання аспірантом індивідуального плану

проходження практики та захисту результатів практики перед комісією у формі звітнього засідання кафедри, за якою закріплений аспірант.

3. Під час оцінювання й захисту результатів практики відповідно керівником педагогічної практики та на засіданні кафедри рекомендовано керуватись критеріями оцінювання результатів виконання індивідуального плану проходження педагогічної практики та критеріями оцінювання захисту звіту про проходження педагогічної практики. Загальна оцінка з практики за інституціональною шкалою оцінювання складає 100 балів.

4. До захисту результатів практики допускаються аспіранти, які в повному обсязі виконали індивідуальний план проходження педагогічної практики та надали відповідну звітну документацію.

5. За підсумками проходження педагогічної практики аспірант подає керівнику педагогічної практики такі звітні документи:

- звіт про проходження практики, погоджений із науковим керівником та щоденник практики;

- відгук-характеристику керівника педагогічної практики.

Захист звіту про проходження педагогічної практики проводиться перед комісією, до складу якої входять керівник практики, інші викладачі кафедри.

Для отримання аспірантом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) його рейтингова оцінка переводиться згідно з таблицею.

Шкала оцінювання педагогічної практики: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзаменаційна оцінка	Залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано
35-59	F		
0-34	FX	незадовільно без можливості повторного складання	

Оцінка «зараховано» - отримують за роботу, в якій правильно виконано 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та достатньо обґрунтував твердження та висновки, достатньо орієнтується у навчальному матеріалі.

Оцінка «не зараховано» - отримують за роботу, в якій виконано менш, як 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх

обґрунтувати, що свідчить про те, що здобувач не оволодів програмним матеріалом.

Оцінка за проходження педагогічної практики враховується під час наступної атестації аспіранта (звітування про виконання індивідуального плану роботи аспіранта за семестр) на кафедрі.

Відомості про виконану аспірантом (затверджену кафедрою) педагогічну практику з оцінкою заносяться до:

- протоколу кафедри, витяг з якого надається до відділу аспірантури і докторантури у п'ятиденний термін, після проведення відповідного засідання кафедри;
- індивідуального плану роботи аспіранта у блок «Педагогічна практика».

8. Рекомендовані джерела інформації

8.1. Навчальна та інша література

1. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник / За ред. проф. І.В.Зайченка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.

2. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. К. : НТУ, 2017. 172 с.

3. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. К.: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

4. Класифікатор професій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buhgalter911.com/res/spravochniki/klassifikprofessiy.aspx>.

5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 (редакція від 19.04.2019) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>

7. Про вищу освіту Закон України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

8. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України Наказ Міністерства освіти України від 08.04.1993р. № 93 (зі змінами) : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>.

9. Про Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах. Лист Міністерства освіти і науки України від 26.02.2010 № 1/9-119: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6810/

10. Caena F. Literature review Teachers' core competences: requirements and development // F. Caena [Electronic resource]. - Access mode : https://ec.europa.eu/assets/eac/education/experts-groups/2011-2013/teacher/teacher-competences_en.pdf.

11. ESG [Electronic resource]. - Access mode : http://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.

12. Identifying Transferable Skills and Competences to Enhance Early-Career Researchers Employability and Competitiveness [Electronic resource]. - Access mode : <http://eurodoc.net/skills-report-2018.pdf>.

Додаткова

13. Національний глосарій 2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempus-office.pdf.

14. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Rozvitok_sisitemi_zabesp_yakosti_VO_UA_2015.pdf.

15. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.

8.2. Інформаційні ресурси

1) Навчально-методичне забезпечення дисципліни [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://edu.lnau.in.ua/course/view.php?id=3113>

2) Електронний репозитарій ЛНАУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.lgnau.edu.ua/xmlui/>

3) Національний глосарій 2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempus-office.pdf.

4) Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти ЛНАУ (нова редакція) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lnau.in.ua/lg6p>

5) Положення про практичну підготовку здобувачів третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти у Луганському національному аграрному університеті [Електронний ресурс]. - Режим доступу: БЦр://1паи.іп.иа/ООС8/Г4огтОос5/Положення%20про%20практичну%20підготовку%20здобувачів%20третього%20%28освітньо-наукового%29%20рівня%20вищої%20освіти.рбг

б). Інтернет-ресурси:

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>;

- Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка.-Режим доступу :<https://korolenko.kharkov.com/>.